

Riddermatige Huizen in het Pruisisch Gelders Overkwartier

DOOR

M. FLOKSTRA

Inleiding

De Gelderse ridderschap heeft zijn wortels in een lang vervlogen tijd, waardoor het voor ons soms moeilijk te begrijpen valt, hoe de standsverschillen aanvankelijk precies lagen. Enerzijds was er de adel, anderzijds de kerkelijke gezaghebbers met de gewone burgerij. Vragen doemden op zoals wie er, en onder welke voorwaarden, tot de ridderschap behoorde. Welke belangen behartigde men in de Staten van het Pruisisch Gelders Overkwartier (1713-1794)?

Allereerst dient uitgezocht te worden, welke adellijke personen na een verzoekschrift werden toegelaten. Het oud Gelderse Landesarchiv te Düsseldorf werd hiervoor geraadpleegd. Onder het bestand Administrationskolleg berust het zogeheten Statenarchief. Daar zijn zowel de notulen als de daarbij behorende rekeningen ondergebracht. Deze notulen zijn onderzocht voor wat betreft de verzoekschriften, die betrekking hebben op de toelatingen in de Staten. Er werden 69 verzoeken ingediend, waarvan er 58 gehonoreerd zijn (zie lijst 1). Aan deze lijst heb ik twee verzoeken toegevoegd; de betreffende personen waren verzekerd van toelating, maar de komst van de Franse overheerser verhinderde deze.

Na het completeren van de toelatingslijst werd gezocht of van deze riddermatige lieden een portret bewaard is gebleven. Tot nu toe zijn van de 60 adellijke personen 20 schilderijen gevonden. Bij allerlei instanties werd gezocht naar afbeeldingen, maar desondanks is het mogelijk, dat er nog ergens onbekende schilderijen bewaard worden. Het was immers heel gebruikelijk in die tijd om zich middels een portret te laten vereeuwigen. Ook werd er een kaart van het Pruisisch Gelderse Overkwartier samengesteld met daarop alle erkende riddermatige goederen, die op de lijst van 1724 staan vermeld. Dankzij de "Antiquarische Charte" van Michael Buyx uit 1878 zijn een aantal problemen opgelost rondom de exacte ligging van enkele verdwenen riddermatige goederen. Immers naast de oude benaming noteerde de bekende landmeter de huidige nog bestaande benaming van het goed. Zoals bijvoorbeeld:

Bri(e)mmenhorst	modo Vurdens (Fürdens),
Windtvonderen	modo Hoxen,
Welhorst	modo Maelenhof,
Nieuwenhuysen	modo Lieuws,
Kouck/Kuckeshoff	modo Kooker.

Ondanks deze voorbeelden blijven er paar onopgelost, waarvan de ligging nauwelijks te achterhalen is, te weten de Holtmeulen onder Wetten en het goed aengen Meulen te Kapellen. Belangrijk is het niet, want voor deze twee laatst genoemde goederen worden geen riddermatige lieden tijdens het Pruisisch bewind in de Staten verschreven.

De Staten

Het vredesverdrag van Utrecht op 11 april 1713 had tot gevolg, dat er een eind kwam aan de Spaanse successieoorlog. Doch het belangrijkste voor deze contereien was de verdeling van het Spaans Gelders Overkwartier, waarbij Roermond en omgeving onder het bestuur van de Oostenrijkse Nederlanden kwamen. De soevereiniteit over de stad Venlo, het ambt Montfort en de Heerlijkheid Stevensweert viel ten deel aan de Staten-Generaal der Verenigde Provinciën. De stad Erkelenz kwam onder het beheer van Gulik. Het overige deel werd toebedeeld aan Pruisen, dat reeds in 1703 de stad Geldern en haar omgeving had veroverd. Het Pruisisch Gelders Overkwartier omvatte de Ambten Geldern, Straelen, Wachtendonk, Kriekenbeek in het tegenwoordige Duitsland (Niederrhein) en de Ambten Middelaar en Kessel in het Noordlimburgse. Het vormde sedertdien een apart gewest onder Pruisen.

Tijdens de regering van de Spaanse koningen hadden de Staten een grotere invloed gekregen op het bestuur van het Gelders Overkwartier. In 1680 werden de bevoegheden en de organisatie van de Staten in een reglement omschreven, dat tevens bij het verdrag van Utrecht in 1713 door de betrokken partijen werd erkend. Roermond bleef de hoofdplaats voor het Oostenrijkse deel van het Overkwartier, waar de Staten onder leiding van de Gelderse Erfmaarschalk uit de familie Van Hoensbroek in afgeslankte vorm verder

Afb. 1. Frans Arnold Adriaan, margraaf van Hoensbroek (1696-1759), erfmaarschalk van het hertogdom Gelder. Schloss Haag (Geldern). Olieverf op doek door M.L.A. Clifford 1728. Foto: Iconografisch bureau Limburg.

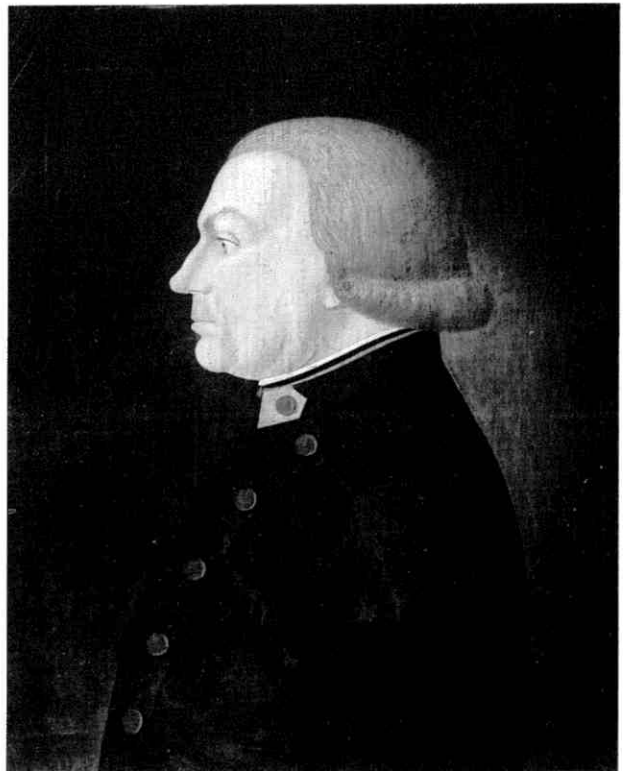

Afb. 2. Lotharius Frans, markies van Hoensbroek (1722-1796), erfmaarschalk van het hertogdom Gelder. Schloss Haag (Geldern). Olieverf op doek door Lippoldt (?) 1762 (?). Foto: Iconografisch bureau Limburg.

Otto Julius August

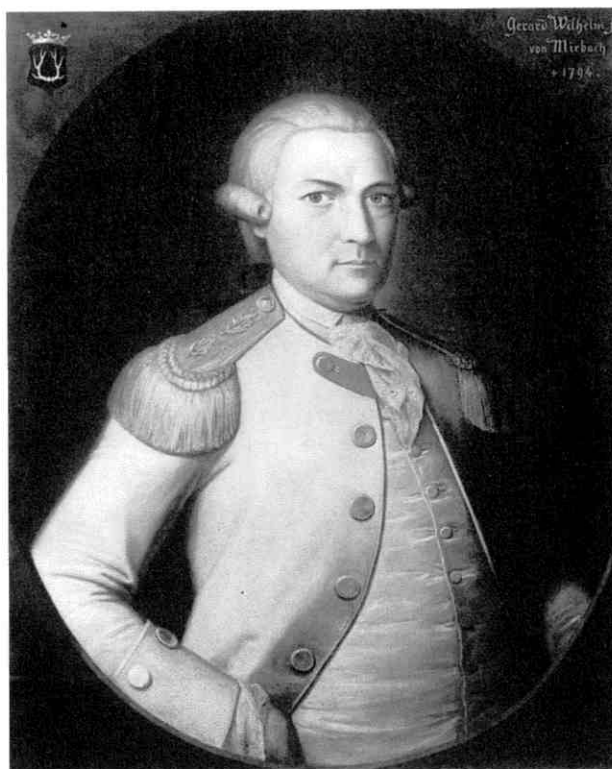
Afb. 3. Otto Julius August, baron van Gelder (1713-1781), Kasteel Arcen. Collectie Schloss Thurnstein.

Afb. 4. Lothair Clemens, Graf von Furstenberg (1725-1791). Kasteel Ter Horst te Horst. Collectie Schloss Herdringen.

Afb. 5. Franz Carl, Graf von Loe zu Wissen (1720-1795). Schloss Wissen zu Weeze. Particuliere collectie. Foto: Iconografisch bureau Limburg.

Afb. 6. Gerard Wilhelm, Freiherr von Mirbach (+1794). Haus Broek zu Lobberich. Foto: Landesbildstelle Rheinland in Düsseldorf nr. 162-1866.

Afb. 7. Karel Lodewijk Willem, baron van Keerbergen (1768-1841). Kasteel Kessel. Foto: H.L. Mordang (RAL, 730625-01-02).

Afb. 8. Adam Alexander, graaf Schellart van Obbendorp (1730-1804), Kasteel Geysteren. Olieverf op doek 1770. Particuliere collectie.

Afb. 9. Johan Wilhelm Vincent, baron van Wittenhorst, 1692. Kasteel Ter Horst te Horst. Collectie Schloss Herdringen, nr. 48/267.

vergaderden. Voor het Pruisisch deel werd Geldern de hoofdplaats, waar de Staten onder leiding van dezelfde Erfmaarschalk, als die in Roermond, vergaderden. In 1724 werd in het Overkwartier op verzoek van de Koning van Pruisen een lijst samengesteld, die betrekking had op de riddermatige goederen.¹ Deze lijst omvat naast erkende riddermatige goederen eveneens een aantal huizen, die werden afgewezen. Hierdoor kan men de huizen in tenminste twee groepen verdelen: de riddermatige huizen, die in principe geacht moeten worden, dat zij middeleeuwse kastelen waren en de tweede groep dat een aantal huizen omvat, die in 1724 werden afgewezen, omdat destijds niet meer bekend was dat zij recht van toegang gaven tot de Staten. Overigens kunnen daaronder toch nog kasteeltjes schuil gaan, maar het is ook mogelijk dat ze in aanleg slechts versterkte boerderijen zijn die meestal waren omgeven door een grachtenstelsel. Tot deze groep behoren ook de huizen, die in de genoemde lijst van 1724 ontbreken.

De Staten van het Gelders Overkwartier werden uit twee leden samengesteld, namelijk uit de ridderschap en uit afgevaardigden van de steden. De geestelijkheid was niet vertegenwoordigd. Om tot de Staten te worden toegelaten moest men tot de adel behoren en tevens in bezit zijn van een riddermatig goed. Als aspirantlid diende men zijn edele afkomst te bewijzen. Sedert 1608 moest dat gebeuren met behulp van een

opgezworen kwartierstaat, die tenminste acht adellijke kwartieren moest bevatten, vier van vaders- en vier van moederszijde.² De kwartierstaten moesten sedert 1660 naast de familiewapens “met gewoonlijke helmen ende couleuren” voorzien zijn van de doopnamen en worden ingeleverd.³ Bij verzuim van dit laatste werd de desbetreffende persoon niet meer uitgenodigd.⁴ Voorts diende men het katholieke geloof te belijden, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Staten in Overijssel, waar de katholieke edelen werden geweigerd.⁵ Protestantse edellieden werden hier in de 18de eeuw niet toegelaten, zoals blijkt uit de strijd van 1714 tot 1719 tussen koning Frederik Willem en de Staten van het Pruisisch Overkwartier. De koning was van mening, dat Philip Carel van Wylich, en na diens overlijden zijn zoon Johan Lodewijck van Wylich baron van Lottum, op grond van hun bezittingen in het Land van Kessel en hun bewezen krijgsverrichtingen tenminste een zetel dienden te hebben in de Staten. Bovendien wilde de koning baron Van Wylich laten fungeren als een bannerheer van het Pruisisch Gelders Overkwartier. In het Overkwartier waren echter geen bannerheren. De Staten, onder voorzitterschap van de Erfmaarschalk, volhardden in hun weigering om Van Wylich toe te laten en vonden uiteindelijk een argument hiervoor in de geloofskwestie.⁶ Zo ook de Heren van Blitterswijck uit de familie Van Lijnden, een aanzienlijk geslacht, maar zij mochten vanwege hun geloof, Nederlands Hervormd of Gereformeerd, de vergadering van de Staten niet bijwonen. Pogingen van Godart van Lijnden in 1734 om alsnog een zetel te verkrijgen, liepen op niets uit.⁷ Naast Van Lijnden probeerde ook de Reichs Erbthruces Graaf von Waldburg in 1737 als bezitter van de Baersdonck onder Grubbenvorst⁸ toegang tot de Staten te krijgen evenals in 1740 en 1741 door baron Frederik Otto van Wittenhorst-Sonsfeldt als pretenderend eigenaar van kasteel Ter Horst alsmede in 1749 door Frederik Wilhelm graaf van Wylich tot Lottum als bezitter van Kaldenbroek.⁹ Al deze personen beleden niet het Roomse geloof.

In de studies van H.Holthausen, L.Peters en enkele anderen wordt gesteld dat er volgens de lijst uit 1724 in het Pruisisch Overkwartier 78 riddermatige huizen lagen. Maar na bestudering blijken dat er 81 te zijn (zie bijlage 2).¹⁰ Het land van Kessel telde er 20 te weten: Spralandt, De Spieker te Geysteren, kasteel Geysteren, Blitterswijck, Meerlo, Ooijen, Broekhuizen, De Borggraaf, Kaldenbroek, De Steegh, Baersdonck, Grebben, Ter Horst, De Donck te Sevenum, Huis Bree, De Borch, De Raay, 't Huuske Oijen, De Putting en de Burcht Kessel. Arcen, Well en Blijenbeek onder Afferden maakten het Nederlandse deel compleet. De resterende 58 lagen allemaal in het tegenwoordige Duits Gelders Overkwartier.

Er zijn geen voorwaarden of richtlijnen gevonden, waaraan een riddermatig goed minimaal moest voldoen. In 1599 verstond men – volgens G.Venner – onder een riddermatig goed een kasteel(tje) met toebehoren en een voorhof.¹¹ Tijdens de kwartiersdagen in augustus 1607 bepaalden de Staten, dat niemand in het Overkwartier mocht jagen behalve de leden van de Staten. Twee jaar later dacht men een riddermatig goed mede te kunnen herkennen aan het feit, dat er jachtrechten aan verbonden zouden zijn. Het bewijs van een riddermatig goed zou gegeven kunnen worden door degenen, die konden aantonen, dat ze voorheen als eigenaren vanwege het bewuste goed tot de ridderschap waren toegelaten. Zo te zien was alles in de 16de eeuw al geregeld, immers er kwamen geen nieuwe riddermatige goederen bij. Want degenen, die op de lijst van 1724 worden vermeld, waren per slot van rekening ook in de 16de eeuw vertegenwoordigd in de Staten. Slechts één uitzondering is er bij, namelijk Loef van Darth als eigenaar van Huize Darth te Lottum, waaraan een laatbank was verbonden. Hij wordt als onderheer in de lijst van riddermatige lieden van 1555 vermeld.¹² Op 22 oktober 1580 verkocht Loef van Darth aan Christoffel van Wylich diens rechten van de Lottumse laatbank, waardoor Loef van Darth niet meer als onderheer door de Staten zou worden uitgenodigd.¹³ In 1607 werd door een van zijn opvolgers, Marten Beugel, nog een poging ondernomen voor toelating tot de Staten, maar het goed Darth wordt nadien niet eens meer genoemd.¹⁴ De lijst van 1724 staat volledig los van de riddermatige families, want deze laatsten konden zich alleen volgens vastgelegde regels kwalificeren. In de praktijk kwam het op het volgende neer; als bijvoorbeeld kasteel Ooijen in bezit was van de familie Van Broekhuizen, was er geen enkel probleem voor het verkrijgen van een zetel in de Staten. In de 17de eeuw echter vererfde het kasteel in vrouwelijke lijn naar de familie Lauwermans (Louwerman) en door verkoop in 1719 kwam het in handen van de familie Schenck van Nydeggen uit de lijn Sevenum.¹⁵ Beide laatst genoemde families konden zich volgens de vaststaande regels niet kwalificeren. Toen echter het kasteel in 1763 opnieuw in bezit kwam van een adellijk persoon, te weten Georgius Ludovicus Edmund van Blanckart, kreeg deze zonder enige moeite toegang tot de Statenvergaderingen.¹⁶ Zo is er bijvoorbeeld ook een aardige vermelding over de broer van baron Willem Antoon van Merwijck, Heer van Kessel, met name Antoon Adriaan, die als bezitter van het Huuske Oijen onder Kessel op 30 juli 1740 “ter Riddercaemere” werd geïntroduceerd.¹⁷ Een paar dagen later, in augustus 1740, mocht hij op grond hiervan de inhuldiging van koning Frederik Willem van Pruisen in Geldern bijwonen.

De leden van de Staten kwamen minstens eenmaal per

jaar bijeen op de zogenoemde Kwartiers- of Landdagen.¹⁸ Zij beschikten over een landdagreglement en konden belastingen heffen zoals bijvoorbeeld onraadspenningen, die over alle steden en dorpen werden omgeslagen. Deze contributies vinden we terug in de zo geheten matricule. Dat is een lijst, waarin staat hoeveel geld ieder dorp of stad moet bijdragen. De Bede is het bedrag, dat het land jaarlijks aan de landsheer moest afdragen. Waarom was men nu zo gebrand op het lidmaatschap van de Staten? Het antwoord is simpel: een riddermatig goed gaf de adellijke bezitter vrijstelling van betaling van zijn aandeel in de Bede. Dit werd in 1621 definitief in de reglementen vastgelegd. Mocht de bezitter echter over meerdere riddermatige goederen beschikken, zoals baron Philip Carel van Wylich, heer van de baronie Lottum, die tevens eigenaar was van onder andere de erkende riddermatige goederen Baersdonck en Kaldenbroek, of de heer van Geysteren uit de familie Schellardt van Obbendorp welke de riddermatige huizen Geysteren en Spralandt te Oostrum in eigendom had, dan trad het reglement van vrijstelling van 14 februari 1621 in werking.¹⁹ Voorwaarde drie van dit reglement maakt duidelijk “dat dieghene soe meer stamhuysen dan ein hebben, vrijheit van ein alleen tot hunnen keuse sullen genyeten ende van d’andere contribuieren”. Met andere woorden de bezitter van meerdere huizen kreeg slechts vrijstelling voor één goed naar keuze, terwijl hij voor zijn andere bezittingen gewoon de contributie moest betalen. De in de 18de eeuw opgenomen Edelen, die in de Staten voor een riddermatig goed werden verschreven, kregen jaarlijks 50 gulden betaald. Na overlijden werd dit bedrag eventueel aan hun weduwe uitgekeerd.²⁰

In de Pruisische periode (1713-1794) werd de ridderschap door de koning goed in de gaten gehouden. Zijn ambtenaren hielden in de zogeheten “Vasallentabellen” precies bij over welke bezittingen een vazal beschikte, hoe de samenstelling van zijn gezin was, welke functies hij uitoefende en zelfs het verblijf en de functies van zijn broers moesten worden opgegeven.²¹ Natuurlijk werden er voor het reglement van 1621 wat betreft de vrijstellingen oplossingen gevonden. De heer van Geysteren, Johan Albert Schellardt van Obbendorp, was eigenaar van de heerlijkheden Geysteren, Oirlo en Oostrum met Spralandt en eveneens van de Spieker te Geysteren. Door een deling of een schenking gaf hij het beheer van zijn bezittingen gedeeltelijk aan zijn jongere broer Philip Frederik Ambrosius. Deze kreeg Spralandt met de heerlijkheid Oostrum in beheer, waardoor de oude vervallen burcht Spralandt, een erkend riddermatig goed, alsnog was vrijgesteld van de opgelegde Beden.²² Er zijn ook andere voorbeelden te noemen, zoals het verzoek van Conrardt Emanuel van Baexen

van de Raay, die op 1 januari 1715 tijdens de Landdag zijn postadres liet veranderen. Hij wilde niet meer uitgenodigd worden voor zijn vrije goed De Raay te Baarlo, omdat hij kort daarvoor Huis Coull te Straelen gekocht had en reeds bewoonde.²³

De leden van de ridderschap, die toegelaten waren tot de vergaderingen van de Staten, waren verplicht om op eigen kosten de landdagen te bezoeken of zich schriftelijk af te melden. Bij het niet naleven van deze voorwaarden verloren ze “voir dat jaer hunne vrijheit” van vrijstelling.²⁴ Een uitzondering op deze regel werd aangetroffen bij Johan Lodewijck van Wylich, baron van Lottum. Hoewel aan hem op grond van diens geloof geen zetel in de Staten werd verleend, kreeg hij na diverse Statenvergaderingen uiteindelijk in 1725 met terugwerking tot 1717 zijn adellijke vrijheid voor negen jaar ineens uitbetaald.²⁵

De Pruisische lijst uit 1724

Deze reeds genoemde lijst uit 1724 bevat naast erkende ook niet erkende riddermatige huizen. In bijna elk ambt van het Overkwartier ligt een huis of goed, dat uiteindelijk niet in aanmerking kwam voor erkenning als riddermatig. Dit waren:

1. Valcken of Ormanshof ofte Palinck in de Vooghdije,
2. Bremmenhorst onder Wetten bij faute van preuve wordt niet erkent voor Riddermaetigh,
3. Huis Eijll ambt Straelen,
4. Laesdoncker hof ambt Wachtendonck,
5. Huis Holtheide,
6. Stroeve te Grefrath,
7. De Berect te Baarlo,
8. Huis ten Hove te Helden,
9. Huis de Gun te Swolgen,
10. Huis Westering te Bree,
11. Het goedt van Jonker Laer te Blerick,²⁶
12. Het goedt Baerlo (Boerlo) onder Blerick,
13. Middelbeck te Hinsbeck.

Deze huizen kregen, om welke reden dan ook, in 1724 het predikaat ‘riddermatig’ niet. De eigenaren van alle riddermatige huizen werden destijds middels een circulaire aangeschreven om binnen een tijdsbestek van zes weken, zowel documenten als andere bescheiden in te leveren bij de Koninklijk Pruisisch commissie welke belast was met de Gelderse riddermatigheid. Wanneer de eigenaar verzuimde de betreffende bescheiden in te leveren was de straf dat diens goed voor dit doel als vervallen werd beschouwd. Toch werd een en ander door het Hof in de gaten gehouden, want J.H. Steintgens verbonden aan het Hof schreef op 11 juli 1724 barones d’Oline te Baarlo aan, dat het de hoogste tijd werd zulks voor

het huis Ingen Ray, gelegen te Pont, de nodige papieren terug te zenden.²⁷

De riddermatige goederen kunnen onderling sterk verschillen.

De bezitters van sommige huizen beschikten over een complex van heerlijke rechten. Als voorbeeld denken we aan de Burcht Grebben en het goed Baersdonck, wier bezitters samen zowel de rechten als het beheer over de dorpen Grubbenvorst en Velden hadden evenals de opbrengst van het veer over de Maas tussen die plaatsen. De Burcht Kessel vormt een uitzondering. Door verkoop geraakte deze in 1279 in handen van de gelderse graaf, die kort daarna de burcht onder bepaalde voorwaarden (open huis) liet beheren en bewonen door een ‘castelein’. In de 14de eeuw, om precies te zijn in 1338, werd de kesselse Burcht pas een erfelijk leengoed, waaraan verder geen rechten waren verbonden. De Kesselse heer kreeg pas veel later, in 1673, door aankoop de heerlijke rechten van het dorp Kessel in bezit.

De oude heerlijkheden in het Land van Kessel waren Spraelandt met Oostrum, Geysteren met Oirlo, Blitterswijck, Ooijen, Meerlo, Grubbenvorst, Horst en Broekhuizen, waarvan de plaatselijke heer over de heerlijke rechten beschikte. Zij worden ook wel onderheren genoemd, welke op grond van hun heerlijkheid zitting in de Staten hadden. In de lijst uit 1724 komt slecht één goed in het Land van Kessel voor, waarbij de riddermatigheid heel wonderlijk is, met name de Spieker te Geysteren. Dit was van oorsprong een opbergplaats voor het graan van de tienden. Hoe de familie Van Eyll deze riddermatigheid van de Spieker heeft verkregen is nog onduidelijk. Toch moet deze al heel oud zijn, want in 1590 wordt Gerard van Eyll reeds voor de vergaderingen uitgenodigd.²⁸

Overigens zijn er ook huizen of versterkte boerderijen niet eens genoemd, te weten De Kolck te Broekhuizenvorst, Huize Darth te Lottum, Schenkenborg en Steinhagen te Sevenum, Gastendonk te Horst, Huis Scheres en De Roffairt beide onder Baarlo, Haus Hertefeld, Haus Golten en Haus Grotelaers gelegen in de buurt van Geldern. Haus Berenbroek onder Kapellen. Zo ook Haus Langendonk, gelegen bij Issum, dat juridisch onder de heerschappij van Kurköln behoorde. Toch is het verloop van de geschiedenis van deze huizen en of versterkte boerderijen niet minder boeiend.

De toestand waarin een riddermatig goed zich bevond speelde geen enkele rol, eenmaal erkend bleef het gehandhaafd. Dit blijkt duidelijk bij de verdwenen burcht van Spraelandt en het Gebroken Slot te Grubbenvorst. Voorts kan gesteld worden, dat de niet erkende en de ontbrekende huizen niet aan bepaalde eisen voldeden. Het merendeel van hun bezitters waren bovendien niet bij machte hun riddermati-

ge afkomst volgens de toenmalige regels – tenminste acht adellijke kwartieren – te overleggen. Ook de imposante bouwactiviteiten van de eigenaren van Schenkenborg, Steinhagen en de Roffairt, die omstreeks 1600 of zelfs later begonnen, brachten hierin geen verandering.

De toegang tot de Statenvergaderingen fluctueerde voor de erkende goederen dus met de afkomst van de bezitters. Bovendien kwamen de heren, die rond 1673 de heerlijke rechten van de koning van Spanje gekocht hadden, niet in aanmerking voor het zittingsrecht. Dit recht bleef voorbehouden aan de eigenaren van de oude Heerlijkheden en aan bezitters van erkende goederen. Opmerkelijk is dat bijvoorbeeld de families D'Olne, Bierens en Van Erp, alle drie gegoed in Baarlo, Van Aerdt op de Borggraaf te Lottum en Hendrik Leopold van Baexen als bezitter van Kaldenbroek te Lottum en De Raay onder Baarlo, in de 18de eeuw kennelijk geen zittingsrecht kregen. Wanneer men de regelgeving bestudeert en deze in de praktijk hanteert, wordt het duidelijk dat zij geen acht adellijke kwartieren konden overleggen. Dit in tegenstelling tot de eigenaar van de Putting onder Kessel. De familie Van Hundt zum Busch, die kasteel de Holtmeulen in Tegelen bewoonde, had daarentegen zitting in de Staten van het hertogdom Gulik.²⁹ Hetgeen nu bekend is over het zittingsrecht in de Staten, kan simpel getoetst worden in de praktijk.

Het Statenuiform

In 1788 was er sprake van, dat de Statenleden op de Landdagen en andere vergaderingen een eigen uniform wilden dragen en zij vroegen om goedkeuring. Dit uniform bestond uit een “in blaauwen, bleu der Roi, rock blauw gevoerdert met roode Carmozijne kraegen en opslaeger met eene gestrikte goude bandboorde beset ronde glatte knopen en met een paille veste alsoock een paille broeck”.³⁰ Men hechtte dus aan de Gelderse kleuren, zowel een geelkleurige broek als vest en een blauwe jas.

Vrij kort daarna moet de toestemming door de koning verleend zijn, want op 27 november 1790 was er een verschil van inzicht tussen Van Wymar tot Arcen en Baron van Nagel tot Gaul en Herl. Van Wymar vroeg zich af, hoe het mogelijk was dat die Van Nagel “sijne koninklijke majesteit aen de Staeten deezes Hertogdoms geaccordeerde uniform” nog mocht dragen, omdat hij kort daarvoor zijn “Riddersitz aen den heer van Frentz” verkocht had.³¹ Het antwoord van de ridderschap was unaniem: Van Nagel mocht het uniform afdragen. De verkoop van de Paschhof te Wankum had verstrekkende gevolgen. Omdat hij geen Gelders riddermatig goed meer bezat, werd Van Nagel niet meer voor de vergaderingen uitgenodigd.

Ridderkamer

De Staten of Standen kwamen tenminste eenmaal per jaar bijeen in Geldern. H.Holthausen heeft in zijn verhandeling over de “Verwaltung und Stände” een overzicht gemaakt waarin precies staat, wanneer er een landdag in de 18de eeuw plaatsvond.³² De landstanden bestonden uit twee kamers, die van de ridderschap en die van de steden. Beide kamers vergaderden afzonderlijk. De ridderschap stond onder leiding van de erfmaarschalk, die tevens voorzitter was. Die van de steden stonden onder het voorzitterschap van de burgemeester van Geldern. Het Raadhuis van Geldern had tijdens de belegering in 1703 veel schade opgelopen, zodat in 1722 besloten werd tot nieuwbouw.³³ Nadien beschikten de Staten over een eigen zogeheten “Ridderkamer” en een archiefruimte. In 1769 kreeg de ridderkamer nieuwe gordijnen, waarvoor Maria Theresia Grovers 48 rijksdaalders voor levering van de stof kreeg betaald. Op dezelfde dag ontving een zekere Tilman Schopmans 54 rijksdaalders voor levering van 18 nieuwe stoelen voor “op den Riddersaele”.³⁴ Op 28 december 1788 kreeg de ridderkamer een schoonmaakbeurt, waarbij de “marbere tafels met de voete gelaes alles op de agterkaemer gedraege”. Nadien moest alles weer op z'n plaats gezet worden.³⁵

Om tot deze ridderkamer toegelaten te worden, dienden de kandidaten tot de adel te behoren, een riddermatig goed te bezitten en het katholieke geloof te belijden. Sedert 1608 moesten zij hun afkomst bewijzen met een kwartierstaat, die tenminste acht adellijke kwartieren moest bevatten. Gewoonlijk werd de kwartierstaat opgezworen door twee zittende leden uit de ridderschap, de één nam de vaderlijke zijde voor zijn rekening, terwijl de andere de moederskant moest van natrekken. Bij goedkeuring werd de kandidaat toegelaten en moest hij de “eed de non revelando” afleggen, opdat hij niets uit de vergadering zou onthullen aan derden. Men legde dus een geheimhoudingsverklaring af. De kwartierstaat moest op perkament worden vervaardigd en voorzien zijn van alle familiewapens in kleur. Zoals dat door de Staten op 2 november 1740 aan Frederik Hendrik Melchior van Eerde, heer van Huis Erprath, onder Tönisberg, werd bericht.³⁶

Pas op de volgende Landdag werden de kandidaten, nadat zij de eed hadden opgezworen, toegelaten. Tot nu toe is er geen enkele Pruisisch-Gelderse kwartierstaat teruggevonden. Dit is bijvoorbeeld wel het geval bij de Staten van het hertogdom Kleef, Gulik, Kurköln, het Oostenrijkse Overkwartier en anderen, waarvan prachtige boeken bewaard zijn gebleven.³⁷ Op 8 oktober 1739 besloten de Staten, dat zij “die van alle Heeren alhier tot Gelder opgeswooren sullen

worden gecopieert in een boek van witte parquemet blaederen ingevath in eenen omslag van roedt fluweel".³⁸ Dit boek stond onder beheer van de Syndicus en als uitvoerder van dit besluit was hij degene, die het moest laten vervaardigen. Wat we dus zoeken is een kwartierstatenboek met een roodfluwelen omslag.

Riddermatige families

Aanvankelijk werden er in 1724 in Pruisisch-Gelder op last van de koning 81 riddermatige goederen erkend, maar omdat Leopold van Hoensbroek in 1765 vanwege het goed Bremmen-(Brimmen)horst te Weten werd geadmitteerd, is er sprake van uitbreiding naar 82 huizen.³⁹ Hoe dit mogelijk is, weten we niet. Wellicht heeft het iets te maken met zijn afkomst, want slordigheid sluit ik uit, omdat twee zittende Statenleden de geloofsbrieven van aspirantleden moesten natrekken en opzweren. Bovendien blijkt de familie Van Hoensbroek de invloedrijkste familie te zijn geweest, maar of dat de reden is, blijft een open vraag. Opmerkelijk is het, dat bij de Landdagen in 1775 naast de Erfmaarschalk, wonend op kasteel Haag, zeven familieleden uit de familie Van Hoensbroek in de Staten zitten, te weten: Philip Damiaen vanwege het huis Berendonk, Frederik Melchior vanwege Huis Engelsom, Frans Hendrik vanwege Huis Ravensberg, Leopold wegens het Huis Brimmenhorst, Joseph wegens het Huis Geisberg, Johan Frederik wegens het Huis Padenberg en tenslotte Carel van Hoensbroek vanwege het Huis Welhorst.⁴⁰

Omdat ook niet adellijke personen over een riddermatig goed konden beschikken en omdat verschillende goederen in één hand waren komt men in de periode 1713-1793 slechts 39 van de 82 huizen tegen, waarvan de eigenaar een uitnodiging ontving. Voor het Land van Kessel zien we, dat er elf van de twintig erkende riddermatige huizen regelmatig in de Staten voorkomen. Daarentegen zien we, dat in de periode 1713-1794 23 verschillende adellijke families in het Pruisisch Gelders Overkwartier werden toegelaten tot de Statenvergadering, maar vanwege het zittingsrecht tijdens de Spaanse periode kunnen we er drie families aan toevoegen, zodat het geheel op 26 families komt.

Volgens de notulen van de jaarlijkse Kwartiersdagen, hadden de volgende adellijke families een zetel in de Staten van het Pruisisch Gelders Overkwartier.

	Eerste vermelding
Graven:	
1. Van Frezin (Arberg),	1717 ⁴¹
2. Van Hatzfeldt (sedert 1745),	1737 ⁴²
3. Van Hoensbroek (Markies),	1713 ⁴³
4. Van Schaesberg,	1714 ⁴⁴

Afb. 10. *Das Rathhaus zu Geldern, 1764. HSAD, Karten nr. 3745. Hier vond in de 18e eeuw de jaarlijkse Statenvergaderingen plaats.*

5. Van Schellart van Obbendorp,	1713 ⁴⁵
6. Van Winckelhausen (sedert 1720),	1714 ⁴⁶
Baronnen:	
7. Van Baexen,	1713 ⁴⁷
8. Van Bentinck,	1750 ⁴⁸
9. Van Blanckart,	1766 ⁴⁹
10. Van Bocholtz,	1713 ⁵⁰
11. Van Cortenbach,	1718 ⁵¹
12. Van Doornick,	1713 ⁵²
13. Van Eerde,	1741 ⁵³
14. Van Fürstenberg, 1758 ⁵⁴	
15. Van Geldern,	1713 ⁵⁵
16. Van Geloës,	1749 ⁵⁶
17. Van Keverberg,	1765 ⁵⁷
18. Van Loe zu Wissen,	1714 ⁵⁸
19. Van Merwijck,	1713 ⁵⁹
20. Van Mirbach,	1747 ⁶⁰
21. Van Nagel,	1766 ⁶¹
22. Van Rhoe van Obsinnig,	1713 ⁶²
23. Raitz von Frentz,	1792 ⁶³
24. Van Wittenhorst,	1714 ⁶⁴
25. Van Wymar,	1786 ⁶⁵
26. Van Zandt,	1788 ⁶⁶

In de Pruisisch-Gelderse periode (1713-1794) zijn er 58 adellijke personen toegelaten tot de Statenvergadering. Op de laatste Landdag in november 1793 zijn nog twee verzoeken hieromtrent ingediend. Als eerste diende Frans Clemens von Fürstenberg een verzoek

in, die wegens het goed Horst zitting wilde verkrijgen.⁶⁷ De tweede was Godfried Wilhelm Cornelis Edmund Graf von Hatzfeld als bezitter van Meerlo.⁶⁸ Zij zouden zeker geweest zijn van een plaats, ware het niet dat door de komst van de Fransen in 1794 een einde kwam aan het Ancien Régime. De gebeurtenissen uit de tijd van de Franse Revolutie hebben een belangrijke invloed gehad op tal van aspecten in de Europese samenleving. Niet alleen wijzigden zij staatkundige grenzen, maar de Fransen veranderden ook de gehele organisatie van de maatschappij. Zij brachten de opvatting dat overheidsgezag niet in particuliere handen behoorde te zijn. Eeuwenoude instellingen, zoals kloosters werden opgeheven en aan de oude Gelderse Ridderschap kwam eveneens een einde.

Niet riddermatige huizen

De geschiedenis van de huizen, die de status van riddermatig niet kregen, is zeker niet minder boeiend. Bovendien rechtvaardigt het, dat we over een aantal van deze huizen iets meer vernemen, zij het in zeer beperkte omvang.

Huize Darth te Lottum

Over Huize Darth is bekend, dat bij de Statenvergadering op 21 augustus 1607 de bezitter “Marten Buegel tho Darth” werd voorgedragen om zitting te verkrijgen, maar dit werd door het college in beraad gehouden tot de volgende vergadering.⁶⁹ Nadien vinden we Marten Beugel als heer van Darth niet meer terug. We mogen aannemen dat hij werd afgewezen. Bovendien werd Huize Darth tussen 1690 en 1715 verkocht aan de kerkfabriek te Lottum en fungeerde sedertdien als pastorie.⁷⁰ Doch de geestelijkheid werd in de Ridderschap gemeden.

De Berckt en Huis Scheres te Baarlo

Over Huize Scheres is niet veel bekend dan dat het al vóór 1798 in bezit was van de familie D’Olne.⁷¹ Daarentegen was de Berckt reeds vóór 1750 in handen van Willem Frederik, baron d’Olne. In 1753 deed hij een poging tot erkenning voor de riddermatige Status van het goed de Berckt te verkrijgen. Doch de Gelderse Staten keurde dit verzoek echter af, omdat het in 1724 niet erkend was.⁷²

In 1838 moesten de D’Olnes het familiegoed, Huis de Berckt, vanwege een boedelscheiding noodgedwongen verkopen.⁷³ Nadien werd Huize Scheres de nieuwe behuizing van de D’Olne. Het kadaster toont aan, dat Huize Scheres in de 19de eeuw meer dan eens verbouwd werd, waarschijnlijk tengevolge van deze verbouwing. Als bezitter van zowel Huis Scheres als de

Berckt kon men zich vanwege deze goederen niet kwalificeren voor de Statenvergaderingen.

Huis ten Hove te Helden

Huis Ten Hove, gelegen onder het buurtschap Everlo te Helden, was leenroerig aan het Huis Horn. In 1431 was de hof, “geheiten Ten Have” in bezit van Sibrecht van Herkenbosch.⁷⁴ Door huwelijk of verkoop kwam het goed in handen van het bekende Roermondse geslacht Van Hillen.⁷⁵ Een nazaat uit deze familie verkocht het Heldense goed in 1675 aan Jan Reiner Bouwens van der Boije, die de heerlijke rechten over Helden sinds 1674 had weten te verwerven van de Spaanse koning.⁷⁶ Omstreeks 1715 liet zijn opvolger Huis Ten Hove grondig verbouwen. Ondanks zijn afkomst en activiteiten werd het bewuste goed in 1724 niet als riddermatig erkend.

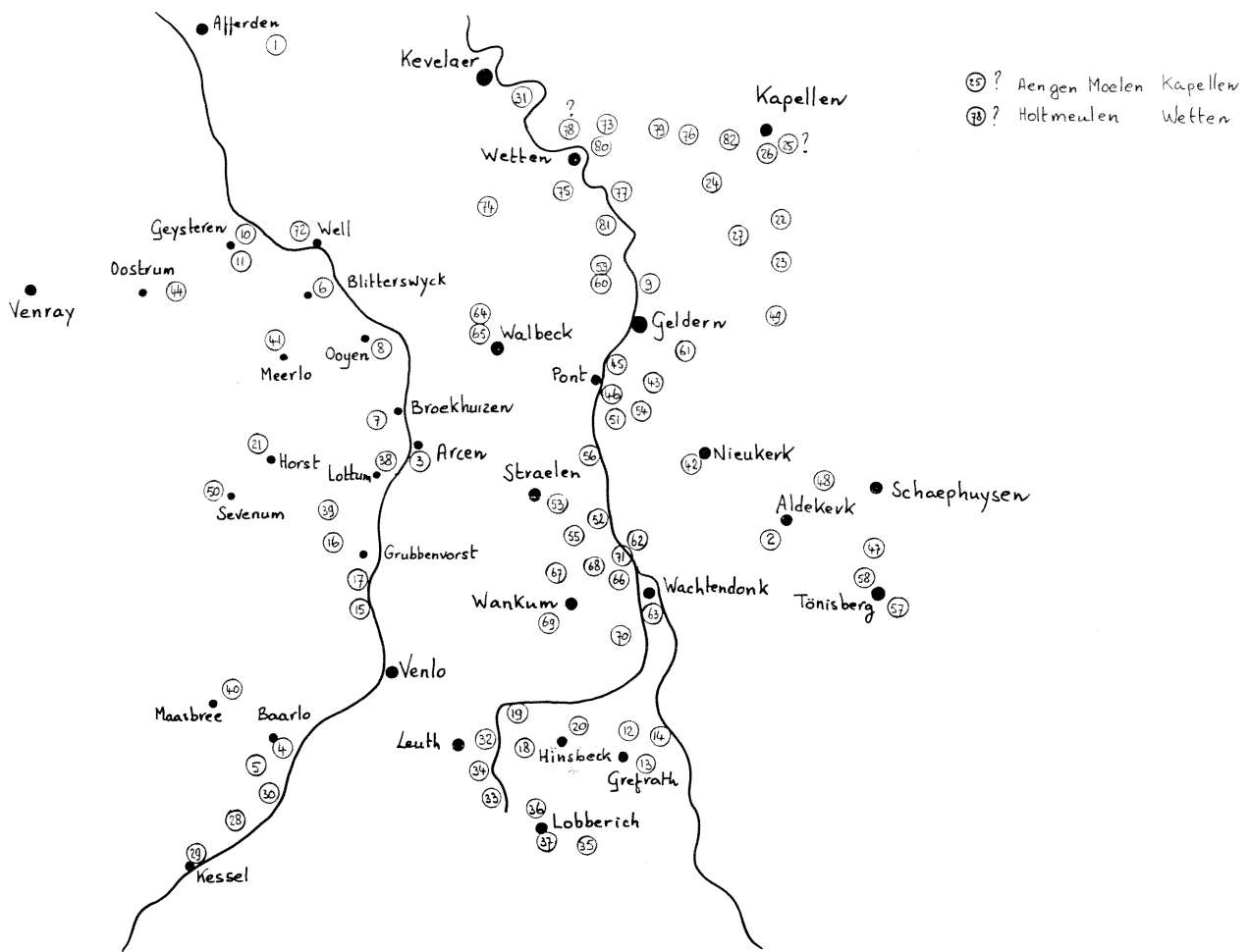
De Hof Boirle te Blerick

De oudste vermelding van de Hof Boirle, ook wel Boerlo geschreven, dateert van het jaar 1430. Deze Hof associeert men dikwijls met de gelijknamige ambtman Reiner van Boerle. Reiner komt van 1397 tot 1405 als ambtman van het Land van Kessel voor.⁷⁷ Maar er is vooralsnog geen enkele aanwijzing gevonden, waaruit blijkt dat Reiner deze Hof in bezit had.

Op 9 maart 1430 werd Freetze van Brede met de Hof Boirle beleend.⁷⁸ De hof Boirle werd verheven volgens de regels van het Cuyckse leenrecht. Haar echtgenoot, Gerlach van Vossem, kreeg terzelfdertijd van de leenheer het vruchtgebruiksrecht bevestigd. Doordat het huwelijk tussen Gerlach en Freetze kinderloos bleef, vererfde het goed naar de familie waar het vandaan kwam. Johan van Brede de jonge volgde zijn tante in 1447 op en werd met zijn nieuw bezit beleend.⁷⁹

Sommige geschiedschrijvers zijn van mening, dat Freetze van Brede eerst gehuwd zou zijn geweest met Mathijs, heer tot Kessel en na 1408 met Gerlach van Vossem. Vanzelfsprekend zou zijn, dat haar goederen waaronder de genoemde Hof Boirle, na haar dood zou vererven naar haar enige zoon Willem uit het huwelijk met Mathijs van Kessel.⁸⁰ Echter dit is geenszins het geval, waaruit we kunnen concluderen dat Freetze van Brede (van Boirle) niet dezelfde Freetze kan zijn, die met de heer Van Kessel gehuwd was. Wellicht hebben we hier te maken met twee nichten, die toevallig dezelfde voornaam droegen. Volgens de registers van het oude Leenhof van Cuyck kwam de Hof Boirle in 1593 door verkoop in bezit van Adolf Schenck van Nydeggen en nadien vererfde hij naar de familie Van Haren.⁸¹

In 1713 werd de hof opnieuw verkocht, ditmaal aan Tilman Antonius van Aerssen, die later advocaat aan

Afb. 11. Kaart met de ligging van de riddermatige huizen in het Pruisisch Gelderse Overkwartier.

het Hof te Venlo werd.⁸² Zijn dochter bracht door huwelijk het goed in de familie Ruys, waarvan bekend is dat zij eveneens tot de advocatenfamilies behoorde.⁸³ Uiteindelijk werd het goed door hun nazaten in 1836 verkocht aan notaris J.R.Clercx.⁸⁴ In de jaren 1956-1957 werd het industrieterrein Groot-Boller uitgebreid. Opeens lag de Hof bekneld tussen het spoor en het oprukkend industrieterrein. De landerijen waren reeds verkocht en pas later werden de restanten en andere bouwsels van de Hof Boirle gesloopt. Wanneer we de bezitters van de Hof Boirle bekijken wordt duidelijk, dat zij geen aanspraak konden maken op een zetel in de Staten.

Gastendonk te Horst

Het goed Gastendonk onder Horst was aanvankelijk in 1467 in bezit van Arnold van Wachtendonk en diens echtgenote Christina (Stijn) van der Horst.⁸⁵ In 1537 vererfde het bij een deling naar hun zoon Herman.⁸⁶ Hij was erfmaarschalk van het hertogdom Kleef en ambtman van Kranenburg en kwam ook als

heer van Ger-menzeel voor. Herman werd echter niet uitgenodigd door de Staten, want de Gastendonk onder Horst behoorde niet tot de Gelderse riddermatige goederen. Daarentegen werd de familie Van Wachtendonk vanwege het goed Germenzeel, gelegen bij Kranenburg, wel verschreven voor de vergaderingen van de Kleefse Staten.⁸⁷

Huis Westering te Maasbree

Huis Westering gelegen te Maasbree, waarvan thans nog slechts een restant muurwerk over is in de oostgevel, blijkt volgens een akte van 7 september 1632 een leengoed te zijn van het Huis Bree.⁸⁸ Het bezit van Westering was reeds voor 1565 vererfd uit de familie Van Brede naar de bekende schepenfamilie Van Lom.⁸⁹ Leden van deze familie zaten bijvoorbeeld in het stadsbestuur van Gelder, Venlo en Roermond, waardoor zij wel eens als afgevaardigde van de steden de Statenvergaderingen bijwoonden.⁹⁰ Noch de familie Van Lom noch het Huis Westering konden zich als riddermatig kwalificeren.

Huize De Gun te Swolgen

De oudste vermelding van het goed “ther Gonne” onder Swolgen dateert van 1321.⁹¹ De toenmalige bezitter Seger van Broekhuizen ging voor een bepaalde som geld een leenverhouding aan met de heer van Heinsberg. Erg lang heeft deze leenverhouding niet geduurd, want na circa 1350 komt men hierover geen gegevens meer tegen. Omstreeks 1420 vererfde het bezit naar Hendrik van Mirlaer genaamd van der Hartert.⁹² Een van diens nazaten verkocht het goed rond 1620 aan de familie Van Weedt, die het op haar beurt overdroeg aan de heer van Swolgen, Justinus van Fleming.⁹³ Deze laatste had in 1673 de heerlijke rechten van het dorp Swolgen gekocht, maar zoals we reeds zagen kregen de eigenaren van de door de koning verkochte heerlijke rechten geen zitting in de Staten.

De kelder onder de tegenwoordige zitkamer van Huize De Gun vormt het oudste gedeelte van het gebouw. In het midden van de kelder treffen we een zware kolom aan van 90 centimeter doorsnee, waarop vier kruisribgewelven rusten. Bouwkundigen vermoeden, dat deze kelder het laatste restant is van een aldaar gelegen middeleeuwse woontoren.

Huize de Kolck te Broekhuizenvorst

Over de wijze waarop de familie Van Broekhuizen uit de lijn Ooijen in bezit is gekomen van de Kolck onder Broekhuizenvorst blijven we in het ongewisse.⁹⁴ Mogelijk behoren zij tot de stichters. De oudste vermelding van de Kolck dateert uit 1533. In 1548 was Michiel van Oeijen (zoals hij zich noemde), pastoor van Broekhuizenvorst, eigenaar en na zijn dood vererfde het goed naar zijn familie op kasteel Ooijen. De Kolck werd diverse keren verkocht tot ze in handen kwam van de griffier van het Hof te Roermond, Petrus Josephus de Winckel en zijn vrouw Barbara de Haen. We weten niet of Vrouwe Barbara toevallig familie was van de bekende 18de-eeuwse tekenaar Abraham de Haen, die onder andere met Cornelis Pronk en Jan de Beijer diverse tochten door het land maakte om zowel inspiratie op te doen en opdrachten voor tekeningen te krijgen. Abraham de Haen was ook eens in deze contreien werkzaam en hij tekende rond de jaren 1740 't Huys de Kolck te Broekhuizenvorst. De familie De Winckel kocht in 1739 de heerlijke rechten van Swolgen, maar beschikte niet over een zetel in de Staten.⁹⁵

Gebruikte afkortingen:

HSAD = Hauptstaatsarchiv in Düsseldorf

RAL = Rijksarchief in Limburg

PSHAL = Publications de la société historique et archéologique dans le Limbourg.

Noten

- ¹ HSAD, Landesarchiv Geldern, Administrationskolleg nr. 69, folio 94-97 verso (1724 december 16).
- ² RAL, Archief Staten Overkwartier, inv.nr. 71 folio 57 (1608 augustus 9); Inv.nr. 305 Kwartierstaten, ingediend door de aspirantleden van de ridderschap (1609-1787). Gedrukt door A. Fahne in: *Die Aufschwörungen, Grab- und Denkmale der Gräflichen Familie von Bocholtz sammt den Aufschwörungen und Ritterzetteln des Oberquartiers von Gelderland*, Keulen 1857, 33-72.
- ³ RAL, Archief Staten Overkwartier, inv.nr. 80 folio 104v.
- ⁴ Idem, inv.nr. 80 folio 121 verso - 122.
- ⁵ Jhr. A. Gevers en A.J. Mensema, *De Havezaten in Twente en hun bewoners*, Zwolle 1995, 37.
- ⁶ HSAD, Landesarchiv Geldern, Administrationskolleg nr. 74 I en II, Archief Schloss Haag (Geldern) Akten nr. 1630.
- ⁷ Idem, nr. 76 V folio 137 verso (1734 november 10), folio 151 verso - 152 (1739 november 9).
- ⁸ Idem, nr. 76 V folio 189-189v. (1737 nov. 7).
- ⁹ Idem, nr. 76 VI folio 55 (1740 oktober 28).
- ¹⁰ H. Holthausen, *Verwaltung und Stände des Herzogtums Geldern preussischen Anteils im 18. Jahrhundert*, Geldern 1916. Herdruk in: *Die Veröffentlichung des Historischen Vereins für Geldern und Umgebung*, Geldern 1974 Band II, p. 858. L.A.H. Peters, Pruisisch Gelder in de achttiende eeuw in: *PHSAL*, Maastricht (1969-1970), 137.
- ¹¹ G.H.A. Venner, *Inventaris van het archief van de Staten van het Overkwartier van Gelder 1404-1794*, Maastricht 1979, 19-20.
- ¹² RAL, Archief Staten Overkwartier inv.nr. 306 folio 4 v.; Archief Schloss Haag, Akten nr. 1535 folio 2 onder het Ambt Kessel.
- ¹³ HSAD, Geldern, Justizhof IV nr. 38 folio 330 verso.
- ¹⁴ RAL, Archief Staten van het Overkwartier, inv.nr. 72 folio 15 (1607 augustus 21).
- ¹⁵ M.Flokstra, De bezitters van kasteel Ooijen door de eeuwen heen in: *Castellogica, Verkenningen van de Nederlandse Kasteelstichting*, Doorn 1992, Band I, 288-289.
- ¹⁶ HSAD, Landesarchiv Geldern, Administrationskolleg nr. 76 X folio 176 verso verzoek op 18 november 1765 en geadmitteert op 29 december 1766, folio 237.
- ¹⁷ HSAD, Geldern, Administrationskolleg, nr. 74 IV, folio 497 (1740 juli 30).
- ¹⁸ H. Holthausen, *Verwaltung und Stände des Herzogtums Geldern preussischen Anteils im 18. Jahrhundert*, Geldern 1916. Herdruk in: *Die Veröffentlichung des Historischen Vereins für Geldern und Umgebung*, Geldern 1974 Band II, p.833-958. Volledige lijst van de land- en konvokationdagen p. 946-958 (1713-1794).
- ¹⁹ G.H.A. Venner, De reglementen van de Staten van het Overkwartier van Gelder in: *PHSAL* (1978), 192-194, onder p. 3 (1621 februari 14).
- ²⁰ RAL, 01.001 Archief Staten Overkwartier, inv.nr. 175 rekening 1698 onder de post Ad(elijke): vrijheijden. HSAD, Landesarchiv Geldern, Administrationskolleg nr. 74 III folio 7 verso - 8 (Adeellijcke vrijheit voor 1718).
- ²¹ HSAD, Geldern, Justizhof III, nr 13.
- ²² M.J. Janssen, *Historie der aloude heerlijkheid Spraeland Oostrum (Venray)* in: *PHSAL* 1896-97, 46.
- ²³ HSAD, Geldern, Administrationskolleg, nr. 76 I (1713-1716), folio 163 verso (1715 januari 1).
- ²⁴ Venner (noot 19), onder punt 2.
- ²⁵ HSAD, Geldern, Administrationskolleg, nr. 76 III folio 72 verso (1725 maart 16).
- ²⁶ Idem, Geldern, Justizhof III, nr. 69 folio 138 verso (1771 december).
- ²⁷ RAL, 16.0521 Archief Scheres-d'Olne, inv.nr. 1850 akte van J.H.Steintgens uit Gelder (1724 juli 11).
- ²⁸ RAL, 01.001 Archief Staten van het Overkwartier, inv. nr. 69 folio 1.
- ²⁹ HSAD, Handschriften PI - 2 folio 45 Aufschwörungen der Jülichischen Ritterschaft, wegen de Holtmeulen zu Tegelen.
- ³⁰ HSAD, Geldern, Administrationskolleg, nr. 74 XXIII, folio 35 (1788 november 14).

- ³¹ Idem, nr. 74 XXV, folio 117 verso (1790 november 27).
- ³² H. Holthausen (noot 10), p. 945-958. Anhang. Land und Konvokationstage.
- ³³ Rudolf Herz, Die Erbauung des Rathauses zu Geldern, in: *Die Veröffentlichungen des Historischen Vereins für Geldern und Umgebung*, Nachdruck der Hefte 1 bis 54, Geldern 1974, Band 2, Nr. 40, 987-1004.
- ³⁴ HSAD, Geldern, Administrationskolleg nr. 74 XVI, folio 364 verso (1769 november 21).
- ³⁵ Idem, nr. 74 XXV, folio 223 (1788 december 28).
- ³⁶ Idem, nr. 76 VI, folio 57 verso (1740 november 2).
- ³⁷ A.Fahne, *Die Aufschwörungen, Grab- und Denkmale der Gräflichen Familie von Bocholtz sammt den Aufschwörungen und Ritterzetteln des Oberquartiers von Gelderland*, Keulen (1857), 33-72. Idem, *Aufschwörungen der Ritterschaft des Herzogthums Cleve*, Düsseldorf (1879).
HSAD, Handschriften P Aufschwörungen (Adelsnachweise).
RAL, Archief Staten Overkwartier, inv.nr. 305 waarin 46 opgezwozen kwartierstaten (1609-1786).
- ³⁸ HSAD, Geldern, Administrationskolleg nr. 76 V, folio 232-232 verso (1739 oktober 8).
- ³⁹ Idem, 76 X folio 176 (1765 november 18).
- ⁴⁰ Idem, 74 XIX folio 251 Landdagen 6 t/m 13 november 1775.
- ⁴¹ Idem, 76 II folio 58 Anthon Uldarick Graf von Frezin wegen Windtvonderen zu Wetten.
- ⁴² Idem, 76 V folio 187 v. Johan Wilhelm Ferdinand von Hatzfeldt wegens 't goed Spraeland te Oostrum (Venray).
- ⁴³ Idem, 76 I folio 50 Wilhelm Adriaen von Hoensbroek Erfmaarschalk van het hertogdom Gelre.
- ⁴⁴ Idem, 76 I folio 141 Johan Frederik von Schaesberg wegen Schloss Krickenbeck.
- ⁴⁵ Idem, 76 I folio 50 Johan Albert Graf Schellart von Obbendorp wegens kasteel Geysteren.
- ⁴⁶ Idem, 76 I folio 77 Frans Carel von Winkelhuysen(-hausen) wegens 't kasteelke Meerlo.
- ⁴⁷ Idem, 76 I folio 50 Emanuel Conrard von Baexen wegen De Raay te Baarlo.
- ⁴⁸ Idem, 76 VII folio 8 Adriaen Constans Ferdinand Joseph von Bentinck wegen Haus Zum Hove (Ingenhofen) zu Lobberich.
- ⁴⁹ Idem, 76 X folio 235 Gregorius Ludovicus Edmund von Blaukart wegens kasteel Ooijen te Broekhuizen.
- ⁵⁰ Idem, 76 folio 50 Eduard Bernard van Bocholt wegens de Spieker te Geysteren en na verkoop wegens Haus Zum Hove (Ingenhofen) zu Lobberich.
- ⁵¹ Idem, 76 II folio 159 Maximiliaen Hendrick van Cortenbach zu Wissem-Troisdorf wegen Passchhof zu Wankum.
- ⁵² Idem, 76 I folio 50 Johan Carsilius von Doornick wegen Haus Steprath zu Walbeck.
- ⁵³ Idem, 76 VI folio 72 Frederik Hendrik Melchoir von Eerde wegen Haus Erprath zu Tönisberg.
- ⁵⁴ Idem, 76 VIII folio 23 v. Lotharius Clemens von Fürstenberg wegens kasteel Ter Horst te Horst.
- ⁵⁵ Idem, 76 I folio 50 Adolf Reinier Anthoin von Gelder wegens Huis Bree te Maasbree.
- ⁵⁶ Idem, 76 VI folio 221v-222 Arnold Frans von Geloës wegen Speehof zu Straelen.
- ⁵⁷ Idem, 74 XIV folio 330 Carel Emanuel Caspar von Keverberg wegen Finkenbergh zu Schaephuyzen.
- ⁵⁸ Idem, 76 I folio 77 Johan Adolph von Loe zu Wissen wegen Aldenvehlaer zu Wetten.
- ⁵⁹ Idem, 76 I folio 50 Caspar von Merwijck wegens kasteel Kessel.
- ⁶⁰ Idem, 76 VI folio 159v-160 Wilhelm Lodewijck von Mirbach wegen Haus Bocholt zu Lobberich.
- ⁶¹ Idem, 76 X folio 235-236 Frans Adolph Joseph von Nagel wegen Passchhof zu Wankum.
- ⁶² Idem, 76 I folio 50 Edmundt Frans von Rhoe von Obsinnig wegens Huis De Steeg te Grubbenvorst.
- ⁶³ Idem, 76 XIV folio 310v-312 Frans Carel Raitz von Frenzt wegen Passchhof zu Wankum.
- ⁶⁴ Idem, 76 I folio 141 Johan Wilhelm von Wittenhorst wegens kasteel Ter Horst te Horst.
- ⁶⁵ Idem, 74 XXII folio 390-390v. Christiaan August von Wymar wegens Huis Bree te Maasbree.
- ⁶⁶ Idem, 76 XIV folio 27v-28v. Gerard Johan von Zandt wegen Nieuwenhuysen zu Kapellen.
- ⁶⁷ Idem, 76 XXVIII folio 5-5 verso (1793 november 20).
- ⁶⁸ Idem, 76 XXVIII folio 5 verso (1793 november 21).
- ⁶⁹ RAL, Archief Staten van het Overkwartier, inv.nr. 72 (1611-1614), folio 15 (1607 augustus 21).
- ⁷⁰ HSAD, Landesarchiv Geldern, Administrationskolleg nr. 186 Register der Unterlehen van het Huis Broekhuizen 1746, folio 1.
- ⁷¹ RAL, Familie archief Scheres - D'Olne te Baarlo, inv.nr. 1091 (1798 mei 25).
- ⁷² HSAD, Landesarchiv Geldern, Admin.Kolleg 76 VII folio 113 (1753 oktober 30).
- ⁷³ GA-Venlo, Archief notaris J.R. Clericx te Blerick, 1838 akte nr. 177 (1838 oktober 15).
- ⁷⁴ RAL, Archief Karthuizers van Roermond, inv.nr. 77 (1431).
- ⁷⁵ M.J. Janssen, Het huis ten Hove te Helden in: *De Maasgouw* 45 (1925), p.1-3; J.W.A. Fleuren, Genealogieën van het geslacht Van Hillen en aanverwante families in: *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie* 6 (1978) 83-89; 8 (1980) en 9 (1981).
- ⁷⁶ C. Verwoerd (Red.), *Helden als gemeenschap in vroeger eeuwen*, Helden-Panningen 1974, 12.
- ⁷⁷ RAL, Archief klooster van de kartuizers te Roermond, inv.nr. 234 folio 1-1 verso (1397 januari 17), als ambtman van Kessel moet hij vóór 12 augustus 1405 zijn opgevolgd door Johan van Broekhuizen, zie HSAD, Landesarchiv Julich-Berg I, 2B1 folio 18 verso.
M. Flokstra en Th. J. van Rensch, Geschiedenis van de heer- lijkhed Horst tot het begin van de zestiende eeuw in: *Horster historien, deel 2*, Horst (1988), 49.
- ⁷⁸ RAG, Gelderse leenkamer, inv.nr. 2 folio CLXVIII verso. (1430 februari 28).
- ⁷⁹ Idem, inv.nr. 2 folio CLXXI (1447).
- ⁸⁰ E. Rozenkrantz, Bijdrage tot de geschiedenis der Graven van Kessel in: *De Maasgouw* 21 (1899), 16; J. Hanssen, De familie Schenck van Nydeggen op Huis Boerlo te Blerick in: *De Nederlandsche Leeuw* 90 (1993), 455; L.W.M. v.Hout, C.J.W. Klerken en Th.P.M. Huys, *De Kesselse tijnslegger van Blerick 1441-1515*, Venlo (1996), 17.
- ⁸¹ RAN-Br. Archief Leenhof Cuyck, inv.nr. 6 folio 243 verso.
- ⁸² Idem, inv.nr. 7 folio 146 (1713 april 29).
- ⁸³ HSAD, Landesarchiv Geldern, Justizhof I, nr. 11 folio 64. Verzoek om toelating als armenadvocaat.
- ⁸⁴ RAL, 07J04 Archief hypotheekbewaarder in Roermond, inv. nr. 374 (77B) folio 118-121, akte nr. 65 (1836 december 20).
- ⁸⁵ A. Steffens, *Geschiedenis der aloude Heerlijkheid en der Heeren van ter Horst in het Land van Kessel*, Roermond (1888), 192 e.v. Het goed Gastendonk.
- ⁸⁶ *Niederrheinischer Geschichtsfreund*, Kempen (1881), 109. Kempen, Kreisarchiv Viersen, Familienarchiv Von Schaesberg Theil Tannheim, Urk. 619 (1537 november 3) Erfdeling tussen de broers Arnt en Herman van Wachtendonck.
- ⁸⁷ A. Fahne, *Aufschwörungen der Ritterschaft des Herzogthums Cleve*, Düsseldorf (1879), 60.
- ⁸⁸ GA-Venlo, Archief kasteel Arcen, port. 44 nr. 293 Leenboek van het Huis Bree, folio 51 (1632 september 7); idem vermeld op folio 106 nr. 16.
- ⁸⁹ Stadtarchiv Krefeld, Sammlung Vielhaber, inv.nr. 123 (1565 september 12).
- ⁹⁰ HSAD, Landesarchiv Geldern, Admin. kolleg nr. 74 VII folio 727 (1759 september 13) vertegenwoordigt de stad Gelder als schepen.
- ⁹¹ HSAD, Archiv Herrschaft Heinsberg, Urk. 62 (1321 juli 6). Oorkonde afgedrukt door M.Flokstra, Middeleeuwse bezitters van Huize De Gun te Swolgen, 1321-1431 in: *De Maasgouw* (1992), 251.
- ⁹² GA-Venray, Parochiearchief Swolgen, charter (1431 juni 24).
- ⁹³ M.J. Janssen, Bijdrage tot de Geschiedenis van het Huis De Gun en zijne bewoners (Swolgen) in: *Limburgs Jaarboek*, Roermond (1896), 13.
- ⁹⁴ M. Flokstra, De bezitters van huize de Kolek te Broekhuizen-vorst in: *Castellogica, Verkenningen van de Nederlandse Kasteelstichting*, Doorn 1990, Band II, 107-116.
- ⁹⁵ M. Flokstra, *Register op de leenaktenboeken van het Pruisich Overkwartier van Gelder*, Maastricht 1991, 186, nr. 198.4 (1739 juli 14).

Literatuur:

- H.J. Vetter, *Authentische Sammlung der bei der Bergischen Ritterschaft vorhandenen uns aufgeschworenen Adlichen Wapen und Stamtafeln*, Keulen 1791.
- A.Fahne, *Aufschwörungen der Ritterschaft des Herzogthums Cleve*, Düsseldorf 1879.
- A.Fahne, *Die Aufschwörungen, Grab und Denkmale der Gräflichen Familie von Boeboltz sammt den Aufschwörungen und Ritterzetteln des Oberquartiers von Gelderland* Keulen (1857), 33-72.
- Fr. Nettesheim, *Geschichte der Stadt und des Amtes Geldern*, Crefeld 1863, Herdruk Kevelaer 1963.
- H. Holthausen, *Verwaltung und Stände des Herzogtums Geldern preussischen Anteils im 18. Jahrhundert*, Geldern 1916. Herdruk in: *Die Veröffentlichung des Historischen Vereins für Geldern und Umgegend*, Geldern 1974 Band II, (833-964).
- L.A.H. Peters, Pruisisch Geldern in de achttiende eeuw in: Enige aspecten van bestuur en volkshuishouding in: *PSHAL*, Maastricht (1969-1970), 125-204.
- Th.J. van Rensch, Het Hof van Justitie van Pruisisch Gelre. Enkele aspecten van zijn geschiedenis, competentie en de invloed van de achttiende-eeuwse rechtsontwikkeling in Pruisen in: *PSHAL* Maastricht (1977), 193-268.
- G.H.A. Venner, De reglementen van de Staten van het Overkwartier van Gelder in: *PSHAL* Maastricht (1978), 141-223.
- G.H.A. Venner, *Inventaris van het archief van de Staten van het Overkwartier van Gelder 1404-1794*, Maastricht 1979, 5-86 (specifiek de inleiding).
- Adolf Kaul, *Geldrische Burgen, Schlösser und Herrensitze Veröffentlichungen des Historischen Vereins für Geldern und Umgegend*, Geldern 1976.
- Wilhelm Janssen, *Grefrath Geschichte einer geldrischen Gemeinde bis 1650*, Kempen/Niederrhein 1968.
- Die Antiquarische Charte des Michael Buyx 1878, in *Catalog Michael Buyx (1795-1882), Geometer, Altertumsfreund*, Geldern 1995.

Lijst 1

	Rittermatige personen Index Van		Rittermatig goed	"HSAD, Archief Geldern" Admin.kolleg			Toegelaten in de Staten Datum
				Inv. nr.	Deel	folio	
1	Bentinck	Adriaen Constants Ferdinand Gerard Frans Joseph Maximiliaen Joseph Hyacinth	Zum Hove Zum Hove Zum Hove	76 76 76	VI VII XIII	224 162v. 145v.	1750 november 06 1755 november 11 1783 november 03
2	Blanckart	Georgius Ludovicus Edmund	Ooijen	76	X	237	1766 november 18
3	Cortenbach	Maximiliaen Hendrik Frederik Hendrik	Paschhof Paschhof	76 76	II VII	164v.-165 9 v.	1718 november 15 1750 november 09
4	Doornick (Dornick)	Reinier Johan Dederick Wilhelm Caspar Frans Anthoin	Haus Wankum Haus Wankum	76 76	III V	170 151	1721 oktober 29 1735 november 07
5	Eerde	Frans Carel Frederik Hendrik Melchior	Erprath Erprath	76 76	XII VI	41v. 73.	1771 november 05 1741 oktober 30
6	Frezin geboren Arberg	Anthoin Uldarick	Windtvonderen	76	II	6 v. - 7	1716 oktober 21
7	Fürstenbergh	Frans Clemens Lotharius Clemens Ferdinand	Horst Horst	74 76	XXVIII VII	5 - 5v. 202v.	1793 november 20 1757 februari 14
8	Gelder	Christiaan August Frederik Adolph Otto Julius August Frans Mathijs Godtgaab Mathijs Alexander	Bree Bree Bree Rade te Wetten Speehof	76 76 76 76 76	III V VIII III VI	170 233 100 146 101v.-102v.	1721 oktober 29 1739 oktober 12 1759 september 13 1726 oktober 23 1743 november 04
9	Geloos	Frans Arnold	Speehof	76	VI	223	1750 november 04
10	Hatzfeldt	Johan Wilhelm Ferdinand Ernest Ludovicus Carolus Eugenius Innocent Godefridus Willem Cornelis Edm.	Spralandt De Spieker Meerlo Meerlo	76 76 76 74	V X VI XXVIII	188 v. 176 v. 130 v.-131 5 v.	1737 november 04 1765 november 18 1745 november 08 1793 november 21
11	Hoensbroek	Lotharius Frans Leopold Frans Arnold Adriaen Joannes Frederik Joseph Carel Philip Damiaen Frederik Melchior Johan Frederik Arnold Frans Hendrik	Gebroken Slot Brimmenhorst Padenberg Padenberg Geijsberg Welhorst Berendonk Engelsom Ravensberg Ravensberg	76 76 76 76 76 76 76 76 76 76	VI X II XII XII XII VI VII V VII	101 176 6 v. 100 v. 2 v. 169 117 v. 81 v. 57. 162-162v.	1743 november 04 1765 november 18 1716 oktober 21 1772 november 05 1770 november 05 1774 november 07 1744 november 09 1752 oktober 23 1730 oktober 23 1755 november 11
12	Keверberg	Carel Lodewijk Willem Joseph Carel Emanuel Caspar Joseph	Oijen - Kessel Finckenberg	76 76	XIV X	191v.-192 177v.	1790 november 22 1765 november 19
13	Loe zu Wissen	Frederick Christiaan Johan Adolph Joseph Joannes Adolph Joseph Frans Nep. Hendrik Frederik Godefridt Frans Carel Edmundus	Aldenevhaer Aldenevhaer Aldenevhaer Loij Loij Loij	76 76 76 76 76 76	VI I X II VI	117v.-118 83-83v. 86v. 7. 88.	1744 november 09 1714 januari 06 1763 november 15 1716 oktober 21 1742 november 05
14	Merwijck	Wilhelm Anthoin Anthoon Adriaen	Kessel Oijen - Kessel	76 76	V VI	211 v. 2.	1738 november 11 1740 juli 30

Lijst 1 (vervolg)

	Rittermatige personen Index Van		Rittermatig goed	"HSAD, Archiv Geldern" Admin.kolleg			Toegelaten in de Staten Datum
				Inv. nr.	Deel	folio	
15	Mirbach zu Harff	Wilhelm Lodewijk	Bocholt	76	VI	161	1747 november 08
		Gerard Johan Wilhelm Joseph	Broek - Lobberich	76	X	176-176v.	1765 november 18
16	Nagel zu Gaul + Herl	Frans Adolph Joseph	Paschhof	76	X	237-237v.	1766 december 29
17	Nagel zu Vornholz	Wilhelm Christiaan Frans Carel	Steprath	76	XIV	191v.	1790 november 22
		Herman Adolf	Steprath	76	X	237	1766 december 29
18	Raitz van Frentz	Frans Carel Johan Nepomuck	Paschhof	76	XIV	237v.	1791 november 09
19	Rhoe (Rohe) - de Obsinnich	Emundt Frans	De Steegh	76	VI	118	1744 november 09
		Alexander Anthoin	De Steegh	76	VI	189	1749 februari 10
20	Schaesbergh	Johan Frederik	Poten	76	III	88 v.	1725 november 11
		Johan Wilhelm	Broek - Wankum	76	III	125	1720 november 18
		August Joseph	Aldenkriekenbeck	76	X	237	1766 december 29
21	Schellardt van Obbendorp	Johan Wilhelm	Geysteren	76	III	229 - 229v.	1722 november 07
		Adam Alexander	Geysteren	76	IX	84v.	1761 maart 25
22	Winckelhuysen (-hausen)	Frans Carel	Meerlo	76	III	125	1720 november 19
23	Wymar zu Kirchberg	Gottgab Joseph Alexander	Speehof	76	XIV	2v.	1787 november 05
		Christiaan August Constantinus	Bree	76	XIII	212	1786 november 06
24	Zandt	Frans Gerard Johan	Nieuwenhuysen	76	XIV	2v.	1787 november 05

M.Flokstra Venray 30 juni 1997

Lijst 2

Riddermatige huizen 1724			Riddermatige huizen 1724		
1	Blijenbeek	Afferden	42	Asselt	Nieukerk
2	Gastendonk	Aldekerk	43	Bellinghoven	Nieukerk
3	Arcen	Arcen	44	Spralandt	Oostrum
4	De Borcht	Baarlo	45	Diesdonk	Pont
5	De Raay	Baarlo	46	Ingenray	Pont
6	Blitterswijck	Blitterswijck	47	Hof op den Bergh (Seemans)	Schaephuysen
7	Broekhuizen	Broekhuizen	48	Finkenberg	Schaephuysen
8	Ooijen	Broekhuizen	49	Welhorst (Maelenhof)	Sevelen
9	Schloss Haag	Geldern	50	De Donck	Sevenum
10	Geysteren	Geysteren	51	Aijendonck	Straelen
11	de Spieker	Geysteren	52	Caen	Straelen
12	Dorenborg	Grefrath	53	Coull	Straelen
13	Heudonk (Libbertzhof)	Grefrath	54	Kelderhof	Straelen
14	Langendonk	Grefrath	55	Speehof	Straelen
15	Baersdonck	Grubbenvorst	56	Vlassrath	Straelen
16	De Steegh	Grubbenvorst	57	Erprath	Tönisberg
17	Grebber = Gebroken Slot	Grubbenvorst	58	Padenberg	Tönisberg
18	Haus Bey	Hinsbeck	59	Alte Willik	Veert
19	Krickenbeck	Hinsbeck	60	Molenbeek	Veert
20	Potengoed	Hinsbeck	61	Ravensberg (Ravenshof)	Vernum
21	Horst	Horst	62	Pellander	Wachtendonck
22	Engelsom (Rijnschen)	Kapellen	63	Wachtendonk	Wachtendonck
23	Finkenhorst	Kapellen	64	Steprath	Walbeck
24	Geisberg	Kapellen	65	Walbeck	Walbeck
25	goed aengen Moelen	Kapellen	66	Toe Broek	Wankum
26	Hagelkruys	Kapellen	67	Drecken Hof of Paschhof	Wankum
27	Nieuwenhuysen	Kapellen	68	Huis Ingenraedt	Wankum
28	De Putting	Kessel	69	Kouckhoff (Kooker)	Wankum
29	Kessel	Kessel	70	Langefeld	Wankum
30	Oijen ('t Huuske)	Kessel	71	to Pont	Wankum
31	Windtvonderen	Kevelaer (Wetten)	72	Well	Well
32	Aldenkriekenbeck	Leuth	73	Aldenvehlaer (Vellarshof)	Wetten
33	Haus Barlo	Leuth	74	Berendonk	Wetten
34	Duijkers hof	Leuth	75	Brimmenhorst (Fürdens)	Wetten
35	Bocholt	Lobberich	76	Diervort	Wetten
36	to Broeck	Lobberich	77	Gesselen	Wetten
37	Zum Hove (Ingenhofen)	Lobberich	78	Holtmeulen	Wetten
38	De Borggraaf	Lottum	79	Honselaer	Wetten
39	Kaldenbroek	Lottum	80	Loij (Loy)	Wetten
40	Bree	Maasbree	81	Stenmannshof (Ingen Rade)	Wetten
41	Meerlo	Meerlo	82	Wankum	Wetten